

УДК 327.01

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7042021.10>

Прегледни рад

Марко Тодоровић*

Краљевски колеџ, Лондон

Никола Лазич**

Институт за политичке студије, Београд

О КОНЦЕПТУ „ВЕЛИКЕ СТРАТЕГИЈЕ” И ЊЕГОВОЈ КОРИСНОСТИ

Сажетак

Концепт великих стратегија присутан је у студијама спољне политике већ неколико деценија, мада у теоријској литератури не постоји консензус о његовом садржају и димензијама. Овај рад нуди критички осврт на различите интерпретације поменутог концепта и поређећи схватања релевантних аутора, настоји указати на кључне карактеристике које би ваљана дефиниција великих стратегија требало да обухвати. Аутори овог рада потом сугеришу да велике стратегије обухватају визију идеалног стања политичке заједнице у којој су креиране, визију идеалног стања окружења те политичке заједнице, као и све ресурсе и акције које се могу применити да би се оствариле зацртане визије. Такође, рад испитује потребу за постојањем овог концепта и његову утемељеност, укључујући и дискусију о критикама које тврде да је концепт великих стратегија сувише флуидан и да је његова садржина већ покривена постојећим појмовима. Аутори закључују да концепт великих стратегија обогаћује студије спољне политике и да поседује своју специфичну различитост и аналитичку вредност и за то износе неколико основних аргумената. Прво, велике стратегије су корисне приликом историјског изучавања развоја појединих нација. Друго, концепт се показао као употребљив у веома плодним студијама насталим у домену геополитичке школе мишљења. Треће, формални спољнополитички и безбедносни документи држава широм света често могу имплицирати постојање великих стратегија тих држава.

* marko.todorovic@kcl.ac.uk

** nikola.lazic@ips.ac.rs

Четврто, сама свест о постајању концепта трајно је изменила начин размишљања доносилаца одлука, који сада теже водити спољну политику у складу са замишљеном великом стратегијом своје земље.

Кључне речи: стратегија, велика стратегија, геополитика, спољна политика, дипломатија, велике силе

УВОД

Изучавање спољних политика појединих држава неопходан је предуслов ако намеравамо да истражимо савремене глобалне односе и разумемо међународну данашњицу. За ту сврху је од највећег значаја испитати процесе дизајнирања и спровођења спољнополитичких одлука великих сила с обзиром на то да оне имају највећу моћ диктирања образаца савремених трендова. У теоријској литератури, али и у политичким дебатама, често се може чути да управо ове државе, велике силе, имају развијене посебне стратегије којима се користе како би задржале и учврстиле своју међународну позицију. Те стратегије се у стручној литератури именују као *велике стратегије* (енгл. *grand strategies*)¹

Ипак, концепт великих стратегија један је од највише оспораваних концепата у студијама спољне политике (Brands 2012, 1–7). Бројне су дебате о природи и думетима овог концепта. Док једни сматрају да је концепт излишан јер је његова суштина већ покривена другим сродним концептима, други верују да он има своју *differentia specifica* и аналитичку дубину. Велика имена студија спољне политике често нуде потпуно опречне одговоре на питања о природи великих стратегија, па наше разумевање овог појма у великој мери зависи од тога којег ћемо аутора консултовати. Различити аутори могу нам понудити потпуно контрадикторне одговоре на питања као што су: ко учествује у креирању великих стратегија, да ли се и како оне могу мењати и побољшавати, да ли свака држава поседује велику стратегију, те да ли је концепт применљив и на недржавне актере.

¹ Појам великих стратегија потиче са англосаксонског говорног подручја и у оригиналу гласи *grand strategy*. Важно је напоменути да придев *grand* у енглеском језику не значи само *велик* у смислу димензија, него сугерише и важност, импресивност и/или грандиозност именице коју ближе одређује. Иако би због тога можда било примереније директно преузети појам без превођења (*грандстратегуја*) или превести га као *величанствена стратегија*, у досадашњој научној литератури на српском језику употребљавао се искључиво превод *велика стратегија*. Ради доследности одлучили смо да се тај превод користи и у овом раду.

Појам великих стратегија нарочито је популаризован у литератури након краја хладног рата (Silove 2017, 27). Вероватно због атрактивног призвука свог имена, појам се у том периоду прелио из академских журнала и универзитетских амфитеатара у свет скупштинских сала и говорница на предизборним скуповима. Политичари и јавност, првенствено у најснажнијим државама, сада дискутују о најадекватнијим великим стратегијама за своје политичке заједнице (Posen and Ross 1996). Као резултат прекомерне политичке употребе, овом појму су запретиле етикете истрошеног и баналног. Стога, сваки реномирани теоретичар наилази на озбиљну одговорност да јасно одреди на шта реферише под појмом великих стратегија сваки пут када тај појам искористи у својим академским радовима.

Како сматрамо да није могуће дати чврсту и ауторитативну дефиницију великих стратегија, а посебно не у овако ограниченом формату, први циљ овог рада јесте да понуди критички осврт на постојеће теоријске дебате о великим стратегијама. Друго, намеравамо да скренемо пажњу на кључне карактеристике концепта великих стратегија, те да на основу тога направимо радну дефиницију великих стратегија и истакнемо како се оне разумеју у овом раду. Трећи циљ је приказивање везе између великих стратегија и спољне политике и међународних односа. Четврти и основни циљ овог рада јесте да докаже да је концепт великих стратегија, упркос супротстављеним интерпретацијама, суштински веома користан за студије спољне политике.

Овај рад је организован у пет основних целина. Прво ћемо размотрити природу и могућа разумевања концепта великих стратегија. У другом делу биће расветљен однос између великих стратегија и спољне политике, међународних односа и геополитике. Потом ће, у трећем делу, бити изнети аргументи у прилог тези о корисности овог појма, а у четвртном делу наћи ће се сажет критички осврт на потенцијалне полемике и контрааргументе. Напоследку ће бити поновљени основни налази овог рада.

ПРИРОДА И КОНКУРИШУЋА СХВАТАЊА КОНЦЕПТА ВЕЛИКИХ СТРАТЕГИЈА

Очито је да термину *велика стратегија* претходи термин *стратегија*. Иако сама реч потиче из грчког језика, идеја коју термин стратегија означава знатно је новијег датума. Стратегије постају примамљив аналитички појам током 18. и 19. века када војни практичари почињу систематично размишљати о методама

ратовања (Van Hoof 2017). Једна од првих познатих дефиниција појма стратегије јавила се у чувеној Клаузевицевој (*Carl von Clausewitz*) студији *О рату*, где се стратегије дефинишу као „употреба војних акција зарад постизања циља рата” (Clausewitz et al. 2007, 128). Више од једног века касније, Лидл Харт (*Basil H. Liddel Hart*) је по први пут увео концепт великих стратегија, где се оне перципирају као виши ниво стратегија чији је задатак да „координишу и усмеравају све ресурсе једне државе или групе држава ка постизању политичког објекта рата тј. ратног циља дефинисаног основном политиком” (Liddell Hart 1967, 322). Стога се у свом првобитном значењу термин великих стратегија односио на понашање држава у ратним временима. Тек накнадно је концепт проширен тако да обухвата и понашање државе у мирнодопском периоду, што ће бити приказано у наредним пасусима.

У књизи *Велике стратегије у теорији и пракси: потреба за учинковитом америчком спољном политиком*, Вилијам К. Мартел (*William C. Martel*) успева да објасни како ефективна велика стратегија обухвата много више од војног планирања. Добра велика стратегија мора да укључи политичке, економске и социјалне ресурсе како би се досегнуо национални интерес. Овакво схватање је подржано тезом да концепт великих стратегија не користе искључиво војни стратежи, већ и историчари, друштвени научници и практичари војног сектора, који се сви већ деценијама баве питањима великих стратегија (Martel 2015). Кроз ову студију Мартел описује главне разлике у приступима ове четири групе аутора који пишу о великим стратегијама, међутим та подела изгледа у одређеној мери вештачки индукованом. Без обзира на примарну дисциплину из које потичу, аутори разноликих студија на тему великих стратегија најчешће посежу за интердисциплинарним приступом. Због тога сматрамо да би примеренија подела била по линији реализам—либерализам, у зависности од тога шта аутори студија препознају као крајњи циљ великих стратегија — повећавање и оснаживање сопствене моћи или осигуравање ратом неометане међународне економске и политичке сарадње.

Бројни аутори, одређујући појам великих стратегија, стављају акценат на његове различите аспекте. Нпр. Пол Кенеди (*Paul Kennedy*) је нагласио да велика стратегија представља зацртану дугорочну стратегију која се примењује и у време рата и у време мира, а чије упражњавање може истовремено допринети како расту војне моћи тако и расту економског богатства (Kennedy 1991). Грегори Фостер (*Gregory Foster*) је инсистирао да су велике стратегије позициониране на највишој хијерархијској лествици

у креирању спољне политике: „Оне [велике стратегије, прим. аут.] су велики дизајн, општи мозаик у који се уклапају делићи појединачних политика. Оне пружају кључне састојке јасноће, смисаоности и доследности кроз време” (Foster 1984, 14). У веома сажетој и прецизној дефиницији, Хал Брандс (*Hal Brands*) истиче да велика стратегија обухвата како концептуални оквир тако и конкретне акције. Он зато тврди да се велике стратегије најбоље могу описати као „сврсисходан и кохерентан систем идеја о томе шта држава намерава да постигне у међународној заједници и о томе како то да оствари” (Brands 2014, 4).

Недавно су различити аутори посумњали у корисност тако широко постављеног појма великих стратегија. Иако их не сматра безначајним појмом, Нина Силове (*Nina Silove*) истиче да велике стратегије не могу постојати као јединствен појам зато што садрже сувише различитих компонената. Она предлаже да се појам великих стратегија у теоријским радовима разбије у три појма мањег обима, које је именovala као: *велики планови*, *велики принципи* и *велико понашање* (Silove 2017, 29). Укратко, према њеној класификацији *велики планови* су детаљни планови око којих су се усагласили делатници државног апарата (34-35), *велики принципи* су организујући и свеобухватни системи идеја којима се државно руководство води (39), а *велико понашање* означава објективно понашање државе тј. укупност употребе државних ресурса у интеракцији са другим државама (43). Према нашем мишљењу, овој подели се не може замерити логичка утемељеност и ови ужи концепти заиста могу бити од солидног практичног значаја приликом формулисања спољне политике. Међутим, њихово постојање не значи аутоматско елиминисање истовременог постојања ширег концепта великих стратегија. Наиме, да би постојало *велико понашање* државе, оно мора бити праћено *великим плановима*, који су пак утемељени на идеалистичким *великим принципима* — стога се ови мање обимни појмови опет сливају у шири концепт великих стратегија.

Пренего што их упоредимо са другим концептима и анализирамо њихову корисност, неопходно је да одредимо границе разумевања великих стратегија у овом раду. Ослањајући се првенствено на Брандсову дефиницију, велике стратегије одређујемо на следећи начин: *велика стратегија представља визију идеалног стања политичке заједнице у којој је креирана, визију идеалног стања окружења те политичке заједнице, као и све ресурсе и акције које се могу применити да би се оствариле зацртане визије*. Окружње се у овој дефиницији може разнолико схватити јер некада велика

стратегија може имати глобалне димензије (као у случају великих сила), а некада је ограничена само на најближе суседе.

ОДНОС ВЕЛИКИХ СТРАТЕГИЈА СА СПОЉНОМ ПОЛИТИКОМ, МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА И ГЕОПОЛИТИКОМ

Појам великих стратегија често се доводи у везу са појмовима спољне политике и међународних односа, те је неопходно дефинисати ове појмове и расветлити њихов међусобни однос.

Пре свега, треба имати у виду да је велика стратегија шири појам од појма спољне политике. Велика стратегија, као дугорочно размишљање о томе шта нација треба да постигне у међународним односима и као смислено повезивање услова, ресурса и циљева, представља „интелектуалну архитектуру која спољној политици даје форму и структуру” (Brands 2015, 3). Спољна политика овде подједнако укључује и шире обрасце у понашању држава, али и појединачне акције које државе предузимају према другим државама и другим колективним актерима (Beach 2019, 1-27). Ипак, у литератури постоји раскорак у схватању тога да ли спољна политика, поред видљивих конкретних акција држава, укључује и често закулисан процес спољнополитичког одлучивања. Док Розенау (*James Rosenau*) разуме спољну политику као спољно понашање држава (1970), Бричер (*Michael Brecher*) тврди да спољна политика укључује „одлуке, а не само мерљиво понашање“ (1972, 10). Сматрамо да је у контексту расправе о великим стратегијама неопходно посматрати спољну политику као јединство процеса одлучивања и њиме одређеног понашања држава. Наиме, утицај великих стратегија може се најбоље уочити управо у ранијим фазама креирања спољне политике, у којима државни званичници дискутују о расположивим опцијама за деловање, те њиховим могућим исходима. Свест о великој стратегији тада може постати критични фактор у обликовању будућности. Насупрот томе, касније фазе спровођења одлука (понашање држава) само су резултат претходне фазе.

Као што је случај и са дефиницијом спољне политике, у литератури не постоји сагласје око јединствене дефиниције „међународних односа” (Brown, 2019, 1-15). Међутим, за потребе овог рада и у складу са дOMETИМА појма „велике стратегије” који је његова централна тема, „међународни односи” се такође могу разумети у најширем значењу – као свеукупност интеракција међу државама и функционисање међународног система у целини.

Важно је нагласити да постоји стална узајамна веза између спољне политике појединих држава и међународних односа. С једне стране, међународни односи представљају значајну детерминанту у креирању спољне политике, а са друге стране, спољнополитичко деловање појединачних држава обликује развој међународних односа. Такође, имајући у виду да се спољнополитичко одлучивање одвија под утицајем великих стратегија, треба истаћи да постоји и стална веза између великих стратегија и међународних односа. Међународни односи могу утицати на развој и ревизију постојећих великих стратегија, али у сржи великих стратегија постоји идеја о томе како међународни односи, било глобални или регионални, треба да изгледају. О томе говори и део предложене дефиниције великих стратегија који истиче да оне обухватају *визију идеалног стања окружења те политичке заједнице*.

Такође, велике стратегије су као концепт у литератури често коришћене у оквиру тзв. геополитичких студија. У питању је теоријска традиција у којој се географски фактори наглашавају као кључни за објашњавање политичког деловања појединачних држава (Spryckman 1966; Gray 1999; Agnew 2003). Стога се геополитичко разматрање може подједнако применити и у изучавању спољне политике појединих земаља, као и међународних односа у целини, чиме ова теоријска традиција повезује две дисциплине са првобитно другачијом референтном тачком: међународне односе и студије спољне политике. Ипак, домети овог разматрања су ограничени јер изостављају друге важне спољнополитичке детерминанте, па је стога од суштинског значаја да се, при креирању великих стратегија, географски фактори узму у обзир, али да се, „стратег мора ухватити у коштац са изазовним и стално променљивим међународним окружењем“ (Ortman and Whittaker 2012, 315). Оваква ограничења су инхерентна друштвеним наукама и неминовношћу да се комплексност међународних односа и спољне политике сагледава кроз изабрану парадигму, те суштински не умањују компаративну вредност геополитичких студија.

Упоређујући концепт великих стратегија са концептима спољне политике, међународних односа и геополитике, велике стратегије се могу разумети и као својеврстан двоструки методолошки оквир. С једне стране, велика стратегија представља практичан мисаони апарат који користе одлучиоци у решавању стварних спољнополитичких дилема и проблема (Layton 2018). С друге стране, научници користе велике стратегије као методолошки приступ користан за сагледавање развоја спољне политике и међународних односа у дужим временским периодима.

АНАЛИТИЧКА И ПРАКТИЧНА ВРЕДНОСТ КОНЦЕПТА ВЕЛИКИХ СТРАТЕГИЈА

Концепт велике стратегије не само да је користан, већ је и од кључне важности у критичком разматрању историјског развоја нација. Наиме, у много случајева није тешко приметити да су одређене политичке заједнице кроз историју имале специфичне обрасце понашања, у основи повезане са реализацијом зацртаних националних интереса. Студија *Успон и пад великих сила – економска промена и ратовање од 1500. до 2000. године* Пола Кенедија (1998) темељно се бави овим процесима. Приметимо ли, примерице, да је руска империја вековима имала тенденцију да своје границе помера ка југозападу или барем да тај регион јасно дефинише као своју сферу утицаја, открива се корисност концепта великих стратегија. Овај конкретан пример илуструје како једна нација користи расположива средства (војску, дипломатију, меку моћ...) кроз дужи историјски период не би ли постигла највише интересе. У оваквим случајевима, који у историји нису ретки, концепт велике стратегије се појављује као примерен и необично атрактиван.

Други аргумент у прилог тези да су велике стратегије користан концепт јесте и чињеница да се овај појам показао веома плодноним у геополитичким тумачењима глобалних односа. Геополитика је заснована на идеји да су међународни односи дефинисани географијом, тако да геополитичке студије често наводе тврдњу да су велике силе усвојиле дугорочне стратегије усклађене са географским карактеристикама свог поднебља. Управо ове дугорочне стратегије могу се разумети и анализирати као велике стратегије тих држава У академској литератури често се проналазе геополитички покушаји да се објасни како се формирала, кроз историју мало променљива, велика стратегија Велике Британије. „Свест о томе да је Британија острво обликовала је британску спољну политику вековима. У прошлости, острвски статус Британије и њена усредсређеност на морску силу биле су централне за одржавање британске империје. То је такође значило да се Британија перципирала и као издвојена у односу на остатак Европе” (Ortman and Whittaker 2015, 302).

Законодавна и извршна тела већине земаља у редовним временским интервалима усвајају формалне акте који дефинишу највише националне интересе, предстојеће циљеве, претње, изазове итд. Могуће је препознати бројне варијације ових докумената. То могу бити стратегије националне безбедности, стратегије одбране, скупштинске декларације, акциони планови владе и њених тела

или неки други документи. Такође, није необично да се кључни национални интереси појединих држава могу пронаћи у уставима, укључујући чак и њихове преамбуле. Ако се идентични интереси и адекватни начини за њихову реализацију током дужег временског периода понављају у оваквим документима, онда можемо говорити о писаним манифестацијама великих стратегија појединих држава, те се концепт велике стратегије још једном показује као користан. Ради илустрације, није увек неопходно анализирати формалне акте искључиво великих сила. Примери малих држава као што су Србија или Грузија, које деценијама усвајају формалне документе којима се потврђује суверенитет над спорним деловима њихове територије, јасан су доказ да ове државе имају своје велике стратегије. У складу са тим, овде треба још једном подвући да *велике* стратегије не морају бити и *огромне* у смислу глобалног значаја, већ се такође могу сматрати *великим* и када се тичу сопствене државности или регионалног контекста.

Следећи аргумент излази из основног оквира студија спољне политике, али помаже нам да схватимо зашто је концепт велике стратегије данас неопходан. Социјални конструктивисти верују да је стварност друштвено конструисана кроз језик који користимо (Berger and Luckman 1991, 13–30). Ако пратимо такав начин разумевања стварности, најрелевантније у вези са концептом великих стратегија јесте сама чињеница да он већ постоји. Чак и у случају да државе никада у историји нису са свесном намером следиле велике стратегије, идеја велике стратегије неповратно је ушла у академске расправе и свет политике. Данашњи политичари у изборним кампањама траже подршку јавности говорећи о најповољнијим великим стратегијама, а када су на власти, врло је вероватно да ће поједине радње предузети само из разлога што верују да су оне у сагласју са великом стратегијом државе коју воде, те да ће таквим деловањем учествовати у испуњавању историјске мисије. Дакле, концепт велике стратегије користан је и неопходан, имајући у виду да је последњих деценија постао наша стварност, те је сада касно да буде одбачен. Стручњаци за спољну политику морају га прихватити као неизбежност, јер би одбацивањем таквог концепта одбацили један важан и у савременом свету веома укоренен елемент вођења спољне политике.

КРИТИКЕ КОНЦЕПТА ВЕЛИКИХ СТРАТЕГИЈА

Најчешћа критика на рачун концепта велике стратегије заснива се на здраворазумском проматрању реалности спољнополитичке

праксе. У вођењу спољне политике, доносиоци одлука редовно су приморани да доносе одлуке под великим стресом и у веома згуснутим временским оквирима. Доносиоци одлука нису бића неограничених способности и интелигенције, па их такви услови спречавају да темељно упоређују усклађеност својих одлука са апстрактним концептима као што је велика стратегија. Због тога, познавајући природу сопственог животног позива, сами практичари спољне политике често су веома скептични према постојању великих стратегија (Gasbarri 2020). Међутим, ово здраворазумско мишљење у великој мери занемарује чињеницу да је велика стратегија пре свега визија и идеја. Доносилац одлуке је људско биће и његово одлучивање није мотивисано искључиво рационалним резоновањем већ и подсвешћу. Подсвесно познавање велике стратегије државе за чији рачун раде, заједно са неспорном свешћу о њеним националним интересима, усмераваће одлучиоце ка доношењу оних одлука које су повољне за дугорочне велике стратегије.

Данашње политичке расправе, посебно у великим силама, знатно су преокупирани одабиром одговарајуће велике стратегије из низа међусобно конкуришућих. Такво стање наводи критичаре на идеју да је концепт велике стратегије превише крхак и самим тим неодржив. Ако супротстављене политичке елите обећавају међусобно опречне велике стратегије и ако имају једнаку шансу да се путем демократских избора у кратким временским интервалима ротирају на власти, онда је концепт велике стратегије сувишан. Наиме, на тај начин ниједна велика стратегија нема довољно времена да се укорени, те такав концепт не заслужује озбиљнију анализу. Ипак, ова критика не може бити ваљана из више разлога. Прво, нису све државе демократске и у неким од њих идеологизирани велике стратегије могу деценијама остати нетакнуте. Друго, ротације различитих естаблишмента обично немају пресудан утицај на спољну политику, јер је у спољним односима држава везана претходно постигнутим међународним споразумима и чланством у међународним организацијама. Даље, усуђујемо се да приметимо да су конкуришуће велике стратегије у најснажнијим државама углавном само реторички опречне. Сједињене Америчке Државе су од краја Другог светског рата имале декларативно различите, али оне се све могу свести на једну основну стратегију — примат у глобалним односима.

У прошлогодишњем мајском броју часописа *Форин Аферс* (*Foreign Affairs*) објављен је чланак под прилично провокативним насловом: *Крај велике стратегије: Америка мора размишљати скромније*, у потпису три реномирана америчка аутора. Они су

пошли од тезе да се глобална расподела моћи променила. Данашњи свет је хаотичнији и непредвидљивији него што је икада био, а такав свет, према њиховом схватању, није плодно тло за велике стратегије. Аутори сугеришу да због тога Сједињене Америчке Државе морају напустити све покушаје стварања велике стратегије, те своју спољну политику водити по принципу *од случаја до случаја* (Drezner, Krebs and Schweller 2020). Полазна теза чланка врло је квалитетна и неспорно је да глобална расподела моћи представља камен темељац за дефинисање ефикасне велике стратегије. Међутим, закључак чланка је мање уверљив. Мишљења смо да су велике стратегије неизбежне у креирању спољне политике. Чак се и само залагање за спољну политику вођену *од случаја до случаја*, све док такво понашање служи интересима државе (што је тема за посебну дискусију), може разумети као предлагање нове велике стратегије. Наиме, крајњи циљ јачања америчке глобалне моћи и престижа остаје исти, а услед измењених околности мењају се искључиво радње предложене за ту сврху.

ЗАКЉУЧАК

Велике стратегије имају дугу историју постојања, али кратку историју именовања и систематичног проучавања. Овај концепт је први пут коришћен 1967. године и од тада континуирано расте његова популарност. Нарочито је у моди од краја хладног рата, од када се проширио из академске у политичку употребу. Ипак, међу теоретичарима не постоји апсолутна сагласност о томе шта овај концепт обухвата. Концепт је коришћен од стране широког спектра аутора, међу којима се истичу војни аналитичари, друштвени научници, историчари и практичари спољне политике, а уочљиво је да сви они у својим студијама настоје да користе интердисциплинарни приступ. Упоредјујући различиту теоријску литературу, дошли смо до закључка да би солидна дефиниција велике стратегије (коришћена у овом есеју) могла бити следећа: *велика стратегија представља визију идеалног стања политичке заједнице у којој је креирана, визију идеалног стања окружења те политичке заједнице, као и све ресурсе и акције које се могу применити да би се оствариле зацртане визије*. Може се приметити да ова дефиниција укључује субјективни елемент (визија идеалног стања) и објективни елемент (ресурси, акције).

У свом есеју тврди се да је концепт великих стратегија изузетно користан и, штавише, нужан за студије спољне политике. За то је наведено неколико аргумената:

1. Овај појам нам помаже да анализирамо историјски развој појединих нација;

2. Израз је врло применљив и користан за геополитичко тумачење међународних односа;

3. Израз је користан у анализирању случајева у којима политичке заједнице формалним документима транспарентно откривају своје дугорочне стратегије;

4. Термин је постао неизоставан јер је самим именовањем и популаризацијом успео да утиче на свест оних који креирају и имплементирају спољну политику.

Овај рад такође узима у обзир поједине контрааргументе који тврде да је концепт велике стратегије сувишан у студијама спољне политике. Иако ови аргументи могу бити релевантни да укажу на одређене слабости и недостатке одређених интерпретација великих стратегија, њихова релевантност се лако може довести у питање.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Agnew, Robert. 2003. *Re-visioning World Politics*. London: Routledge.
- Beach, Deren, and Pedersen, Rasmus Brun. 2019. *Analazying Foreign Policy*. London: Red Globe Press.
- Berger, Peter L., and Luckmann, Thomas. 1991. *The Social Construction of Reality*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Brands, Hal. 2012. *The Promise and Pitfalls of Grand Strategy*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Brands, Hal. 2014. *What Good Is Grand Strategy?*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Brecher, Michael. 1972. *The Foreign Policy System of Israel: Setting, Images, Process*. New Heaven: Yale University Press.
- Brown, Chris. 2019. *Understanding International Relations*. London: Red Globe Press.
- Clausewitz, Carl von, Beatrice Heuser, Michael Howard, and Peter Paret. 2007. *On War*. New York: Oxford University Press.
- Collin, Gray, and Sloan, Geoffrey. 1999. *Geopolitics, Geography and Strategy*. London: Routledge.
- Drezner, Daniel. W., Ronald R. Krebs, and Randall Schweller. 2020. "The End of Grand Strategy." *Foreign Affairs* 99 (3): 107–117.
- Foster, Gregory D. 1985. "Missing and Wanted: A U.S. Grand Strategy." *Strategic Review* 13 (4): 13–15.
- Gasbarri, Flavia. 2020. "Definitions, Debates and Foundational Concepts in Diplomacy, Foreign Policy, Grand Strategy and Statecraft." *Diplomacy and Foreign Policy*. Class lecture at King's College London, London, October 6, 2020.

- Hoof, Paul van. 2017. "Grand Strategy." *Oxford Bibliographies*. Last modified 23 August 2017. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml>
- Kennedy, Paul. 1988. *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York, NY: Random House.
- Kennedy, Paul. 1991. *Grand Strategies in War and Peace*. New Haven: Yale University Press.
- Layton, Peter. 2018. "Rethinking Grand Strategy." *Small Wars Journal*. Последњи приступ 19.9.2021. <https://smallwarsjournal.com/jrnal/art/rethinking-grand-strategy>
- Liddell Hart, Basil Henry. 1967. *Strategy*. New York: Praeger.
- Martel, William C. 2015. *Grand Strategy in Theory and Practice*. New York: Cambridge University Press.
- Ortmann, Stefanie, and Nick Whittaker. 2015. "Geopolitics and Grand Strategy." In *Strategy in the Contemporary World: an Introduction to Strategic Studies*, eds. John Baylis, James J. Wirtz, and Colin S. Gray, 299–316. Oxford: Oxford University Press.
- Posen, Barry R., and Andrew L. Ross. 1996. "Competing Visions for U.S. Grand Strategy." *International Security* 21(3): 5–53. doi:10.2307/2539272.
- Rosenau, James. 1970. "Foreign Policy as Adaptive Behavior: Some Preliminary Notes for a Theoretical Model." *Comparative Politics* 2(3): 365–387. doi:10.2307/421308
- Silove, Nina. 2017. "Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'." *Security Studies* 27(1): 27–57. doi:10.1080/09636412.2017.1360073.
- Spykman, Nicholas. 1966. *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. San Diego: Harcourt Brace.

Marko Todorović*
King's College, London

Nikola Lazić**
Institute for Political Studies, Belgrade

ON THE CONCEPT OF “GRAND STRATEGY” AND ITS USEFULNESS

Resume

The concept of grand strategy has been present in foreign policy studies for decades, although there has been no consensus among scholars on its content and scope. This paper provides a critical review of various interpretations of the mentioned concept. Comparing the relevant authors' understandings, it attempts to point out the salient features that a viable definition of grand strategies should include. The authors of this paper then suggest that a grand strategy represents a vision of the ideal situation in the political community in which it was created and in its environment, but also the totality of all resources and actions that can be applied to achieve the set vision. Also, the paper deals with the purpose of the existence of this concept, as well as its groundedness, bearing in mind the critics that claim the notion of a grand strategy to be excessively fluid and that the already existing concepts cover its content. The authors conclude that the concept of grand strategy has its specific distinctiveness and analytical value and thus enriches foreign policy studies. Several arguments have been provided to strengthen that statement. Firstly, grand strategies are helpful in studies of particular nations' historical development. Secondly, the concept has proven to be applicable in very fruitful studies in the field of the geopolitical school of thought. Thirdly, formal foreign policy and security acts of the countries across the globe may frequently indicate the existence of those countries' grand strategies. Lastly, the mere consciousness about the concept has irreversibly modified the way of how decision-makers perceive world politics. Nowadays, they are very enthusiastic about conducting foreign policy in accordance with what they understand to be a grand strategy of their homeland.

Keywords: strategy, grand strategy, geopolitics, foreign policy, diplomacy, great powers

* marko.todorovic@kcl.ac.uk

** nikola.lazic@ips.ac.rs

*** Овај рад је примљен 13. маја 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. новембра 2021. године.